

Комунальний заклад «Вінницький ліцей №21»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення педагогічної ради

від 27.08.2025 р.,

протокол №1

**Навчальна програма
курсу
«Громадянська освіта»
для 8 класу**

Розроблено на основі модельної навчальної програми
«Громадянська освіта. 8 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пометун О. І.,
Ремех Т. О., Серова Г. В.)

2025 рік

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з предмета «Громадянська освіта» для 8 класу розроблена на основі положень Державного стандарту базової середньої освіти та спрямована на всебічний розвиток учнівської особистості. Основою програми є формування в здобувачів освіти здатності до критичного осмислення історичних подій і сучасних суспільно-політичних процесів, усвідомлення взаємозв'язків між минулим і теперішнім, а також розуміння механізмів взаємодії на глобальному, національному й локальному рівнях.

Ключовою метою навчальної програми є виховання свідомого громадянина України, сформованого на основі демократичних цінностей, поваги до прав і свобод людини, патріотизму, нетерпимості до проявів корупції, а також визнання важливості верховенства права. Програма передбачає створення умов для формування в учнів активної громадянської позиції, соціальної відповідальності, здатності до участі в суспільному житті та впливу на його розвиток.

Зміст програми побудовано з урахуванням найкращих практик європейських підходів до громадянської освіти, що відображені в таких міжнародних документах, як Глобальні цілі сталого розвитку ООН, Декларація ООН з освіти та виховання у сфері прав людини, Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та прав людини, Рамка компетентностей для культури демократії Ради Європи. Така орієнтація на міжнародні норми дозволяє забезпечити високий рівень відповідності сучасним викликам у сфері шкільної освіти та розвитку громадянського суспільства.

Предмет «Громадянська освіта» належить до базового циклу освітніх компонентів середньої школи й займає важливе місце в системі формування громадянських, правових, соціальних та етичних уявлень учнів. У процесі розроблення програми було враховано вікові та психолого-педагогічні особливості підлітків 13–14 років, специфіку їх пізнавальної діяльності, рівень сформованості громадянознавчих знань і навичок, потребу в різноманітних формах і методах навчання.

Метою вивчення предмета у 8 класі є сприяння становленню національної та громадянської ідентичностей, формування почуття власної гідності, поваги до себе та інших, розвиток патріотичних почуттів, соціальної активності, відповідальності та вірності ідеалам демократії. Програма покликана закласти в учнів основи знань і поведінкових моделей, які дозволяють їм бути повноцінними учасниками демократичного суспільства, орієнтуватися в основних принципах правової держави, реалізовувати свої права і обов'язки, а також конструктивно взаємодіяти з державними структурами та громадськими інституціями.

У межах реалізації зазначеної мети навчальна програма передбачає такі завдання:

- формування в учнів усвідомлення власної громадянської та національної належності, готовності захищати демократичні цінності, виявляти громадянську стійкість і відданість Україні;
- засвоєння основ знань про суспільні інститути, принципи функціонування демократичної держави, механізми участі громадян у прийнятті рішень на місцевому та загальнодержавному рівнях;
- розвиток умінь, поглядів, переконань, що базуються на ідеях верховенства права, справедливості, рівності, прав людини та добробуту;
- виховання поваги до різноманіття культур, традицій і світоглядів, формування толерантності, діалогічного мислення, міжкультурного взаєморозуміння;
- сприяння розвитку ключових компетентностей і наскрізних умінь відповідно до очікуваних результатів, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти.

Компетентнісний підхід у навчальній програмі реалізується через активну участь учнів у навчальній діяльності, зосереджену на розвитку знань, умінь, навичок, цінностей, які формують цілісну систему громадянської культури. Вивчення предмета передбачає

опанування основних категорій і понять, що входять до складу базових знань у межах змістових ліній «Людина і природа», «Людина і суспільство», «Людина і влада», «Людина і світ ідей». Ці елементи забезпечують міжпредметну інтеграцію знань та формують цілісний світогляд учня як відповідального громадянина.

Сучасні виклики, що постали перед українським суспільством, зокрема процеси демократизації, розвиток громадянського суспільства та інтеграція України у європейський простір, зумовлюють необхідність формування в молодого покоління комплексу знань, цінностей, умінь і установок, які є необхідними для підтримки та зміцнення демократичного ладу, соціальної згуртованості, правової культури й активної громадянської позиції. Навчальна програма предмета «Громадянська освіта» забезпечує надання учням змістовного навчального досвіду, що відображає сучасні суспільні реалії та сприяє набуттю ключових компетентностей.

Зміст програми для 8 класу побудований на міждисциплінарній основі, інтегруючи знання з політології, соціології, права, культурології, соціальної психології та інших гуманітарних наук, що забезпечує глибше розуміння суспільних явищ. Цей інтегративний підхід створює підґрунтя для розвитку комплексного світогляду учня як майбутнього активного громадянина.

Навчальна програма базується на таких ключових орієнтирах:

- пріоритет формування національної та громадянської ідентичностей;
- розвиток якостей відповідального громадянина, здатного до критичного мислення, демократичної поведінки, діалогу та співпраці;
- акцент на вивченні ролі демократичної держави, прав людини, принципів громадянської активності та участі в житті громади;
- виховання громадянських, демократичних, загальнолюдських і національних цінностей, таких як гідність, справедливість, рівність, повага до прав інших, відданість державі, любов до рідної мови, історії та культури.

Зазначені пріоритети повністю відображені у структурі програми. Навчальний матеріал включає ознайомлення учнів із новими поняттями, поглиблення та уточнення вже набутих знань, зокрема у таких темах:

1. Ідентичність та цінності громадян України;
2. Україна — демократична держава;
3. Соціальна активність громадян;
4. Інформаційна діяльність у демократичному суспільстві.

У межах кожної теми реалізовано єдину методичну логіку: подання взаємопов'язаних понять, послідовне засвоєння обмеженої кількості теоретичного матеріалу з поступовим розвитком наскрізних умінь і ключових компетентностей. Програма враховує вікові особливості учнів, актуальні освітні виклики та обмеження в кількості годин (17 годин на курс), тому її зміст подано компактно, без перевантаження.

Навчальний процес організовується на засадах демократичного підходу, за якого роль учителя трансформується в роль фасилітатора, консультанта, організатора активного пізнання. Програма орієнтована на самостійну, дослідницьку й рефлексивну діяльність учнів, яка відбувається у відкритому, безпечному освітньому середовищі, заснованому на партнерстві й взаємній повазі.

У процесі реалізації програми застосовуються такі педагогічні стратегії:

- акцент на пізнавальній, інтелектуальній та соціальній активності учнів з урахуванням індивідуальних особливостей;
- перевага надається практикоорієнтованим завданням, які передбачають роботу з різноманітними джерелами (підручниками, правовими актами, довідковими матеріалами, інтернет-ресурсами);
- створення атмосфери довіри, партнерства, відкритого обговорення думок;
- розвиток уміння здійснювати самооцінювання, аналіз результатів власної навчальної діяльності;

- інтеграція демократичних практик у життя шкільного колективу та громади.

Програма включає результативний, змістовий і процесуальний компоненти, які структуровано за такими рубриками:

- **Очікувані результати навчання** — відображають формування знань, цінностей, компетентностей і умінь у поєднанні з рефлексивно-смысловим компонентом. Їхня формулювання дозволяє досягти результатів через різні види навчальної діяльності;
- **Пропонований зміст предмета** — представлений у вигляді тем і питань, без жорсткого поділу на окремі уроки. Вчитель має академічну свободу визначати логіку, назви занять, послідовність вивчення тем відповідно до умов класу;
- **Види навчальної діяльності** — забезпечують варіативність організації освітнього процесу й передбачають постійне залучення учнів до активної пізнавальної, критичної, творчої та комунікативної взаємодії.

Серед рекомендованих видів діяльності:

- **Пошукові завдання:** робота з поняттями, створення асоціативних схем, вправи з термінами, читання та аналіз текстів, пошук інформації, створення таблиць, інфографіки тощо;
- **Завдання на розвиток критичного мислення:** аналіз джерел, порівняння фактів і суджень, виявлення маніпуляцій, формування аргументованої позиції, розгляд життєвих кейсів;
- **Творчі завдання:** створення продуктів навчальної діяльності, поєднання знань із особистими поглядами;
- **Дискусії й дебати:** участь в обговореннях, формування власних суджень, аргументація позицій з дотриманням культури діалогу.

Таким чином, навчальна програма з громадянської освіти для 8 класу створює цілісну освітню систему, яка поєднує змістовне наповнення, компетентнісну орієнтацію та сучасну методику викладання. Це дозволяє забезпечити формування в учнів знань, умінь і цінностей, необхідних для ефективної участі у громадському житті демократичного суспільства.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Пропонований зміст інтегрованого курсу	Кількість годин	Очікувані результати навчання	Види навчальної діяльності
ТЕМА 1. ІДЕНТИЧНІСТЬ І ЦІННОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ. ТЕМА 2. УКРАЇНА – ДЕМОКРАТИЧНА ДЕРЖАВА (8 годин)			
Ідентичність людини: хто я	1	ГЗР-1: Знання (знання понять, явищ, термінів) • Пояснює і розкриває на прикладах сутність понять і термінів теми [9 ГІО 4.1.3] • Добирає інформацію для виконання завдань з теми, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2] ГЗР-2: Уміння (дії, навички, застосування знань) • Переконаливо презентує свої (спільні) ідеї іншим	Пошукові завдання: Актуалізація змісту понять за допомогою різних джерел інформації: «ідентичність», Критичне читання, формулювання запитань до тексту з питань теми, систематизація інформації з теми за критеріями Творчі завдання: Самодослідження власних соціальних ролей і

		особам у різний спосіб, зокрема з використанням цифрових засобів [9 ГІО 4.2.2] ГЗР-3: Цінності та ставлення (особисте осмислення, ставлення, рефлексія) - Визначає власні ідентичності, свої сильні та слабкі сторони та шляхи самовдосконалення [9 ГІО 5.1.1] - Обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини, необхідність поваги до власної гідності та гідності іншої особи [9 ГІО 5.1.2] - Висловлює власні судження щодо проявів громадянської ідентичності, аргументує власні судження за допомогою історичних фактів [9 ГІО 5.1.3]	статусів, власних якостей, особистих/суспільних цінностей, власної ідентичності за допомогою ментальної карти, кластера, опитувальника, автопортрета; Дискусії / дебати щодо питань: Який чинник формування особистості є визначним: родина, школа чи оточення? Чи є ідентичності, що підсилюють людину або ж ті, які виключають її із суспільства?
Мої цінності: які вони	1	ГЗР-1: Знання (знання понять, явищ, термінів) - Пояснює і розкриває на прикладах сутність понять і термінів теми [9 ГІО 4.1.3] - Добирає інформацію для виконання завдань з теми, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2] ГЗР-2: Уміння (дії, навички, застосування знань) - Переконливо презентує свої (спільні) ідеї іншим особам у різний спосіб, зокрема з використанням	Пошукові завдання: Актуалізація змісту понять за допомогою різних джерел інформації: «особисті цінності»; Завдання з розвитку критичного та системного мислення: Критичне читання, формулювання запитань до тексту з питань теми, систематизація інформації з теми за критеріями Творчі завдання:

		цифрових засобів [9 ГІО 4.2.2] ГЗР-3: Цінності та ставлення (особисте осмислення, ставлення, рефлексія) • Визначає власні ідентичності, свої сильні та слабкі сторони та шляхи самовдосконалення [9 ГІО 5.1.1] • Обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини, необхідність поваги до власної гідності та гідності іншої особи [9 ГІО 5.1.2] • Висловлює власні судження щодо проявів громадянської ідентичності, аргументує власні судження за допомогою історичних фактів [9 ГІО 5.1.3]	Самодослідження власних соціальних ролей і статусів, власних якостей, особистих/суспільних цінностей, Дискусії / дебати щодо питань: Який зміст вкладаємо в колективні цінності суспільства: патріотизм, соціальна згуртованість та відповідальність?
Цінності громадян України	1	ГЗР-1: Знання (знання понять, явищ, термінів) • Пояснює і розкриває на прикладах сутність понять і термінів теми [9 ГІО 4.1.3] • Добирає інформацію для виконання завдань з теми, аргументує свій вибір [9 ГІО 3.1.2] ГЗР-2: Уміння (дії, навички, застосування знань) • Переконливо презентує свої (спільні) ідеї іншим особам у різний спосіб, зокрема з використанням цифрових засобів [9 ГІО 4.2.2]	З'ясування сутності понять за допомогою різних джерел інформації: «цінності громадян України» Завдання з розвитку критичного та системного мислення: Критичне читання, формулювання запитань до тексту з питань теми, систематизація інформації з теми за критеріями; Написання уявного посту для соціальної мережі про те, як українці/українки нині проявляють

		ГЗР-3: Цінності та ставлення (особисте осмислення, ставлення, рефлексія) • Визначає власні ідентичності, свої сильні та слабкі сторони та шляхи самовдосконалення [9 ГІО 5.1.1] • Обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини, необхідність поваги до власної гідності та гідності іншої особи [9 ГІО 5.1.2] • Висловлює власні судження щодо проявів громадянської ідентичності, аргументує власні судження за допомогою історичних фактів [9 ГІО 5.1.3]	національну ідентичність і пишаються приналежністю до українського народу
Громадянська абетка: від прав до обов'язків	1	ГЗР-1: Знання • Пояснює і розкриває на прикладах сутність понять і термінів теми [9 ГІО 4.1.3] • Пояснює, що таке права людини, називає види прав людини, міжнародні документи, що закріплюють права людини [9 ГІО 5.2.1] • Називає покоління прав людини [9 ГІО 5.2.1] ГЗР-2: Уміння • Ідентифікує ситуації, пов'язані з порушенням прав людини [9 ГІО 5.2.1-1] • Розрізняє права і свободи людини і громадянина та наводить приклади своїх прав та	Актуалізація понять: «права і свободи людини», «відповідальність», «обов'язки», «демократія», з'ясування сутності понять: «права і свободи людини і громадянина», «конституційні обов'язки громадян», «громадянська відповідальність», складання кластера / інфографіки / схеми щодо видів конституційних прав / обов'язків громадян, завдання з розвитку критичного та системного мислення, аналіз, порівняння і оцінка інформації щодо прав

		обов'язків як громадянина [9 ГЮ 5.1.4-3] ГЗР-3: Цінності та ставлення Визначає значимість прав людини для особи, групи людей і суспільства загалом [9 ГЮ 5.2.2]	людини, дослідження форм і проявів громадянської активності, симуляція / моделювання виборів депутатів місцевої ради, створення проєкту петиції або міні-порадника, створення медіатексту / мультимедійного продукту, дискусії / дебати на теми громадянської участі та демократичних принципів.
Демократія: шлях України в майбутнє	1	ГЗР-1: Знання - Пояснює і розкриває на прикладах сутність понять і термінів теми [9 ГЮ 6.1.1] - Розрізняє пряму і представницьку демократію, наводить приклади з історії й сучасності [9 ГЮ 6.1.3] ГЗР-2: Уміння - Формулює і аргументовано висловлює власні погляди та переконання щодо демократії в Україні з урахуванням власного досвіду, різних видів інформації [9 ГЮ 6.3.1] ГЗР-3: Цінності та ставлення - Висловлює ставлення до демократії як цінності людства [9 ГЮ 6.1.3]	Актуалізація понять: «демократія», «вибори», «самоврядування», з'ясування сутності понять: «демократія», «державна влада», «громадянська відповідальність», «самоврядування», складання кластера / інфографіки / схеми щодо органів державної влади в Україні, завдання з розвитку критичного та системного мислення, аналіз, порівняння і оцінка інформації щодо механізмів захисту прав людини в Україні, дослідження форм і проявів громадянської активності, симуляція / моделювання виборів депутатів місцевої ради, процедур громадських слухань, створення медіатексту / мультимедійного продукту про участь

			громади в управлінні, дискусії / дебати про демократію, участь громадян і вплив на владу.
Громадянська участь та відповідальність	1	ГЗР-1: Знання • Пояснює і розкриває на прикладах сутність понять і термінів теми [9 ГІО 6.1.1] • Називає органи державної влади в Україні, пояснює сутність принципу розподілу влади [9 ГІО 6.1.1-2] • Характеризує роль виборців у формуванні органів державної влади та місцевого самоврядування [9 ГІО 6.1.2-1] ГЗР-2: Уміння • Описує форми і прояви громадянської активності, бере участь у моделюванні демократичних процедур [9 ГІО 6.1.2-2] • Виявляє й аргументує зв'язок між громадянською активністю людини й розвитком демократії [9 ГІО 6.1.3-2] ГЗР-3: Цінності та ставлення • Висловлює власне ставлення щодо важливості участі громадян у політичному житті власної держави [9 ГІО 6.2.1-4]	Актуалізація понять: «відповідальність», «демократія», «вибори», «самоврядування», з'ясування сутності понять: «громадянська відповідальність», «самоврядування», «демократія», складання кластера / інфографіки / схеми щодо видів звернень громадян, завдання з розвитку критичного та системного мислення, аналіз, порівняння і оцінка інформації щодо участі громадян у захисті прав, дослідження форм і проявів громадянської активності, симуляція / моделювання виборів, громадських слухань, створення петиції або міні-порадника щодо електронних петицій, створення медіатексту / мультимедійного продукту про громадську участь, дискусії / дебати про вплив громадян на владу та важливість участі в державному житті.
Демократія і народне волевиявлення	1	ГЗР-1: Знання • Пояснює і розкриває на прикладах сутність понять і термінів теми [9 ГІО 6.1.1]	Актуалізація понять: «демократія», «вибори», «самоврядування», з'ясування сутності

		• Називає органи державної влади в Україні, пояснює сутність принципу розподілу влади [9 ГЮ 6.1.1-2] • Характеризує роль виборців у формуванні органів державної влади та місцевого самоврядування [9 ГЮ 6.1.2-1] ГЗР-2: Уміння • Описує форми і прояви громадянської активності, бере участь у моделюванні демократичних процедур [9 ГЮ 6.1.2-2] • Виявляє й аргументує зв'язок між громадянською активністю людини й розвитком демократії [9 ГЮ 6.1.3-2] ГЗР-3: Цінності та ставлення • Висловлює власне ставлення щодо важливості участі громадян у політичному житті власної держави [9 ГЮ 6.2.1-4]	понять: «демократія», «державна влада», «громадянська відповідальність», «самоврядування», складання кластера / інфографіки / схеми щодо органів державної влади в Україні, завдання з розвитку критичного та системного мислення, аналіз, порівняння і оцінка інформації про волевиявлення громадян, симуляція / моделювання виборів депутатів місцевої ради, процедур громадських слухань, створення проекту петиції, створення мультимедійного продукту / візуалізації про форми народного волевиявлення, дискусії / дебати про участь громадян у владі, роль виборів і демократичні процеси.
Узагальнення. Діагностувальна №1	1	-	Діагностувальна робота за всіма групами результатів
ТЕМА 3. СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ГРОМАДЯН. ТЕМА 4. ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ (9 годин)			
Різноманітність – ресурс для розвитку особистості і суспільства	1	ГЗР-1: Знання • Пояснює поняття та терміни в межах теми та добирає відповідні приклади [9 ГЮ 4.1.3] ГЗР-2: Уміння • Характеризує різноманітність як ресурс особистості та суспільства й її прояви, наводить приклади єдності,	Актуалізація понять: «різноманітність суспільства», «толерантність», «дискримінація», «волонтерство», «донорство», «сталий розвиток», з'ясування сутності понять: «інклюзія», «соціальні проекти», «міжкультурне

		розмаїття і багатовимірності минулого та його впливу на сучасність [9 ГІО 4.3.2-2] ГЗР-3: Цінності та ставлення Визначає, що для людини означає належність до соціокультурної спільноти та як належність до різних спільнот і зовнішні чинники впливають на формування поглядів та переконань людини [9 ГІО 5.1.1-1]	спілкування», складання ментальної карти, кластера до теми, завдання з розвитку критичного та системного мислення, проведення анкетування, складання правил/пам'ятки з урахуванням різноманітності, інтерактивні вправи: «Пошук подібності», «Драбина стереотипів», «Соціальна мапа громади», складання словника різноманітності, дослідження діяльності волонтерських організацій, реалізованих проєктів, дослідження доступності громадського простору, підготування буклету / постеру щодо екологічної поведінки, аналіз кейсів, симуляція / проведення інтерв'ю, створення медіатексту / мультимедійного продукту, дискусії / дебати щодо різноманітності, інклюзії, впливу громади та відповідального ставлення до ресурсів.
Подолання дискримінації і нетерпимості – шлях до гармонії в	1	ГЗР-1: Знання Розкриває сутність принципу недискримінації,	Актуалізація понять: «різноманітність суспільства», «толерантність»,

суспільстві		виявляє його порушення у повсякденному житті та медіа повідомленнях [9 ГЮ 5.3.1-3] ГЗР-2: Уміння • Виокремлює прояви дискримінації, виникнення стереотипів, когнітивних викривлень, ідеалізації [9 ГЮ 5.3.2-4] • Пропонує способи протистояння випадкам дискримінації та утисків [9 ГЮ 5.3.2-3] ГЗР-3: Цінності та ставлення • Аналізує причини та наслідки дискримінації та утисків у минулому і сьогоденні [9 ГЮ 5.3.2-2]	«дискримінація», з'ясування сутності понять: «інклюзія», «соціальні проєкти», «міжкультурне спілкування», складання ментальної карти / кластера до теми, завдання з розвитку критичного та системного мислення, анкетування щодо ставлення до різноманітності, складання пам'ятки з урахуванням різноманітності, інтерактивні вправи: «Пошук подібності», «Драбина стереотипів», «Соціальна мапа громади», складання словника різноманітності та інклюзивності, дослідження проблем громади, діяльності волонтерських організацій, аналіз кейсів, симуляція / інтерв'ю з представниками громади, створення медіатексту / мультимедійного продукту, дискусії / дебати про інклюзію, стереотипи, роль громади, різноманітність як ресурс.
Соціальні ініціативи і проєкти	1	ГЗР-1: Знання • Називає форми участі людини в житті громади/спільноти, визначає способи власної участі в житті класу / закладу освіти / родини / місцевої спільноти	Актуалізація понять: «волонтерство», «донорство», «сталий розвиток», з'ясування сутності понять: «соціальні проєкти», «інклюзія», «міжкультурне спілкування»,

		• Знаходить інформацію про приклади волонтерських програм та соціальних проєктів, що реалізуються в Україні та місцевій громаді, висловлює власне ставлення до значення волонтерської діяльності для суспільства, держави та людини [9 ГІО 3.1.2-1] ГЗР-2: Уміння • Пропонує способи залучення (інклюзії) різних людей у спільноти, враховуючи думку людей, які потребують такого залучення [9 ГІО 5.3.2-1] • Докладно описує проблеми, з якими стикаються різні спільноти (заклад освіти, громада) [9 ГІО 6.2.1-1] • Пропонує варіанти їх розв'язання та обирає найоптимальніший з них [9 ГІО 6.2.1-2] • Визначає власні можливості залучення до волонтерської діяльності [9 ГІО 6.2.1-4] ГЗР-3: Цінності та ставлення • Дотримується правил комфортного співіснування, розробляє їх на основі власного досвіду	складання ментальної карти / кластера до теми, завдання з розвитку критичного та системного мислення, дослідження проблем громади, діяльності волонтерських організацій, реалізованих проєктів та ініціатив громади, складання переліку форм / способів залученості людини до життя громади, проведення анкетування, створення соціальної мапи громади, аналіз кейсів, симуляція / проведення інтерв'ю з волонтерами, створення медіатексту / мультимедійного продукту, підготування буклету / постеру, дискусії / дебати щодо участі громадян у розв'язанні проблем громади.
Сталий розвиток: від людини до Держави	1	ГЗР-1: Знання • Розкриває суть та значення Цілей сталого розвитку ООН та оцінює роль людей та урядів держав у	Актуалізація понять: «сталий розвиток», «волонтерство», «донорство», з'ясування сутності понять: «соціальні

		досягненні Цілей сталого розвитку ООН [9 ГЮ 6.2.1-5] • Називає і наводить приклади екодружньої до довкілля поведінки людей [9 ГЮ 6.2.1-6] ГЗР-2: Уміння • Критично оцінює надмірність потреб і перебільшене споживання [9 ГЮ 6.2.1-6] ГЗР-3: Цінності та ставлення • Визначає для себе власні моделі поведінки і щоденні звички, суголосні з потребами сталого розвитку України [9 ГЮ 6.2.1-6]	проекти», «інклюдія», «міжкультурне спілкування», складання ментальної карти, кластера до теми, завдання з розвитку критичного та системного мислення, дослідження проблем громади, діяльності волонтерських організацій, реалізованих проєктів та ініціатив громади, підготування буклету / постеру щодо екодружньої до довкілля поведінки, аналіз кейсів, симуляція / проведення інтерв'ю, створення медіатексту / мультимедійного продукту, дискусії / дебати про заощадження ресурсів та вплив громади на розвиток.
Інформація в демократичній державі. Вплив масмедіа на суспільство	1	ГЗР-1: Знання • Пояснює поняття та терміни в межах теми та наводить приклади [9 ГЮ 4.1.3] • Визначає сутність, важливість джерела інформації, його пізнавальні можливості [9 ГЮ 3.2.1-1] • Характеризує інформацію залежно від джерела походження, часу і місця виникнення та способів поширення інформації в суспільстві [9 ГЮ 3.2.2-2]	Актуалізація понять: «інформація», «медіа», «фейк», «мова ворожнечі», з'ясування понять: «пропаганда», «маніпуляція», «інформаційна війна», завдання з розвитку критичного та системного мислення, аналіз медіатекстів щодо фактів, суджень і маніпуляцій, складання глосарію «Інформація і масмедіа», створення короткої відеопрезентації, створення порадника

		ГЗР-2: Уміння • Складає список використаних джерел, дотримуючись засад доброчесності [9 ГЮ 3.1.2-2] • Аргументує власні судження з теми за допомогою історичних фактів, явищ сьогодення, наявних досліджень, доступних джерел [9 ГЮ 4.2.3-2]	щодо аналізу медіатекстів, створення постерів і презентацій про пропаганду, фейки, мову ворожнечі, створення власних медіатекстів, дискусії / дебати про свободу слова, маніпуляції, пропаганду та відповідальне споживання медіа.
Протидія пропаганді та маніпулюванню свідомістю	1	ГЗР-2: Уміння • Ставить обґрунтовані/доречні запитання до змісту здобутої інформації [9 ГЮ 3.2.1-2] • Застосовує критерії для визначення достовірності й повноти інформації, розпізнає тенденційну інформацію [9 ГЮ 3.3.1-1] • Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди, тенденційну інформацію, виявляє факти маніпулювання масовою інформацією в текстових і візуальних джерелах в умовах інформаційної війни [9 ГЮ 3.3.3]	Актуалізація понять: «інформація», «медіа», «фейк», «мова ворожнечі», з'ясування понять: «пропаганда», «маніпуляція», «інформаційна війна», завдання з розвитку критичного та системного мислення, аналіз медіатекстів щодо розрізнення фактів і суджень, прийомів маніпулювання та пропаганди, складання глосарію «Інформація і мас медіа», створення короткого poradnika «На що звертати увагу в медіатекстах», створення постерів, плакатів, презентацій на теми: ознаки пропаганди, як розпізнати фейк, що таке мова ворожнечі, створення власних медіатекстів, дискусії / дебати про протидію пропаганді, маніпуляціям, межі свободи масмедіа та відповідальне споживання інформації.

Приватність і безпека у віртуальному світі	1	ГЗР-1: Знання - Виявляє ознаки булінгу, насилля, зокрема в цифровому середовищі, знає способи протидії насиллю і цькуванню, інтернет ресурси для повідомлення про виявлені випадки [9 ГІО 5.3.2] ГЗР-2: Уміння - Створює власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності [9 ГІО 3.2.2-3] - Висловлює власні судження з теми, аргументує їх за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 6.2.1-4] ГЗР-3: Цінності та ставлення - Висловлює власні судження... з урахуванням гуманістичних цінностей [9 ГІО 6.2.1-4]	Актуалізація понять: «інформація», «медіа», з'ясування понять: «маніпуляція», «інформаційна війна», завдання з розвитку критичного та системного мислення, аналіз медіатекстів щодо розрізнення фактів і суджень, прийомів маніпулювання, складання глосарію «Інформація і мас медіа», створення короткого poradnika «На що звертати увагу в медіатекстах», створення постерів, плакатів, презентацій на теми: як розпізнати фейк, що таке мова ворожнечі, створення власних медіатекстів (зокрема для соціальних мереж), дискусії / дебати про відповідальне споживання медіа, особисту безпеку в інформаційному просторі та межі приватності у віртуальному світі.
Узагальнення. Діагностувальна №2	1	-	Діагностувальна робота за всіма групами результатів
Захист учнівських проєктів /Підсумкова діагностувальна	1	-	Підсумкова діагностувальна робота за всіма групами результатів

ПРИКІНЦЕВА ЧАСТИНА

а) **Інструменти оцінювання:** Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до груп результатів навчання (ГЗР) — **ГЗР-1 (орієнтація в часі й просторі), ГЗР-2 (робота з джерелами), ГЗР-3 (громадянська активність і співпраця)**

— за **12-бальною шкалою** згідно з критеріями, визначеними чинним Державним стандартом базової середньої освіти.

Використовуються такі інструменти оцінювання:

- **формувальне оцінювання** (аналіз портфоліо, самооцінювання, взаємооцінювання, чек-листи, сигнали руками, усне та письмове опитування);
- **адаптовані критерії** оцінювання предметних та особистісних результатів відповідно до вікових і психоемоційних особливостей учнів;
- **чіткі критерії оцінювання** до кожного виду діяльності, зазначеного у змісті програми (проекти, мінідослідження, графічні роботи, презентації тощо).

Прізвище, ім'я учня/учениці	Уміння працювати в команді (ГЗР-3)	Критичне мислення (ГЗР-2)	Орієнтація в часі й просторі (ГЗР-1)	Участь в обговореннях	Рефлексія (самооцінювання)	Примітки/Рекомендації
	✓ активна участь	□ потребує підтримки	✓ добре орієнтується	✓ часто висловлюється	✓ заповнює щоденник	Заохотити до досліджень
	□ пасивна позиція	✓ вміє аналізувати	□ плутає дати і події	□ рідко бере участь	□ не заповнює рефлексії	Потребує індив. завдань
	✓ ініціативна	✓ аргументує думки	✓ використовує хронологію	✓ підтримує дискусії	✓ усвідомлює прогрес	Рекомендувати проєктну роботу

Підсумкове оцінювання результатів навчання здійснюється не лише у вигляді балів, але й через свідоцтво досягнень, яке відповідає вимогам Державного стандарту та оцінює навчальний прогрес учня за 4 рівнями:

Рівень	Позначення у свідоцтві досягнень	Характеристика досягнень учня/учениці
1 рівень (початковий)	«Має початкові уявлення»	Учень/учениця з допомогою вчителя розуміє матеріал, виконує окремі завдання.
2 рівень (середній)	«Демонструє базові знання та вміння»	Може відтворити інформацію, виконати завдання за зразком.
3 рівень (достатній)	«Застосовує знання у типових ситуаціях»	Самостійно виконує більшість завдань, може пояснити причинно-наслідкові зв'язки.
4 рівень (високий)	«Креативно використовує знання та вміння»	Демонструє глибоке розуміння, аналізує, формулює власні судження, ініціює ідеї.

ХАРАКТЕРИСТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Критерії / дії учня	Має значні успіхи	Демонструє помітний прогрес	Потребує уваги і допомоги
☐ Виявляє розуміння прочитаного			
• сприймає та усвідомлює прочитане	☐	☐	☐
• висловлює припущення, доводить надійність аргументів	☐	☐	☐
• аналізує текст, добирає контраргументи	☐	☐	☐
☐ Висловлює власну думку			
• передає власні думки, почуття, переконання	☐	☐	☐
• зважає на мету та учасників комунікації	☐	☐	☐
• обирає відповідні мовленнєві стратегії	☐	☐	☐
☐ Критично та системно мислить			
• визначає ознаки явищ, подій, їхні взаємозв'язки	☐	☐	☐
• аналізує та оцінює доказовість аргументів	☐	☐	☐
• розпізнає факти й спроби маніпулювання	☐	☐	☐
☐ Логічно обґрунтовує власну позицію			
• формулює послідовні, обґрунтовані судження та висновки	☐	☐	☐
☐ Діє творчо			
• обирає завдання-“виклики”, нові види діяльності	☐	☐	☐
• інтегрує знання з різних галузей для нових ідей	☐	☐	☐
• застосовує різноманітні стратегії творчості	☐	☐	☐
☐ Виявляє ініціативу в навчанні			
• пропонує власні способи розв'язання проблем	☐	☐	☐
• бере на себе відповідальність	☐	☐	☐
☐ Конструктивно керує емоціями			
• розпізнає власні й чужі емоції	☐	☐	☐
• адекватно реагує на конфліктні ситуації	☐	☐	☐
• розуміє вплив емоцій на діяльність	☐	☐	☐
☐ Оцінює ризики			
• розрізняє ризики та загрози	☐	☐	☐

• приймає рішення з неповною інформацією	☐	☐	☐
☐ Приймає рішення			
• розпізнає проблемні ситуації, висуває припущення	☐	☐	☐
• обирає способи дій, спираючись на причини та обставини	☐	☐	☐
☐ Розв'язує проблеми			
• аналізує ситуації, формулює проблеми, гіпотези	☐	☐	☐
• практично перевіряє та обґрунтовує гіпотези	☐	☐	☐
• презентує й аргументує рішення	☐	☐	☐
☐ Співпрацює з іншими			
• планує власну й групову роботу	☐	☐	☐
• підтримує учасників групи, заохочує до спільної мети	☐	☐	☐

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Результат навчання / Освітня галузь	І с	ІІ с	За рік
Вступ до історії України та громадянської освіти (<i>тут вписати назву свого курсу</i>)			
<i>Загальна оцінка за групами результатів</i>	☐	☐	☐
Орієнтується в історичному часі й просторі	☐	☐	☐
Працює з інформацією історичного та суспільно значущого змісту	☐	☐	☐
Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію	☐	☐	☐

Таким чином, **свідectво досягнень** допомагає відстежити прогрес у формуванні ключових компетентностей та надає зворотний зв'язок учням і батькам у зрозумілій, недискримінаційній формі.

б) Методика спостереження: З метою оцінювання **наскрізних умінь і навичок** учнів 8 класу, учитель здійснює спостереження за участю в обговореннях, проявами ініціативності, вмінням працювати в команді, здатністю до рефлексії, аргументації та дотримання принципів академічної доброчесності.

в) Ресурси для вчителя: Для забезпечення якісного викладання курсу вчителю рекомендується використовувати:

- методичні посібники та підручники, затверджені МОН України;
- електронні освітні ресурси (зокрема, інтерактивні платформи, відеоуроки, історичні карти й віртуальні тури);
- програми підвищення кваліфікації, що стосуються компетентнісного навчання, громадянської освіти, критичного мислення та інтегрованого підходу до історичного матеріалу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Модельна навчальна програма. «Громадянська освіта. 8 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пометун О. І., Ремех Т. О., Серова Г. В.) URL:

https://drive.google.com/file/d/10GfKHJ1_pwj0fkplt2B01hEo8qYn98Ii/view (дата звернення: 10.07.2025)

2. Додатки 17-18 Державного стандарту базової середньої освіти URL: [https://svitdovkola.org/files/uis5/%D0%94%D0%A1%D0%91%D0%A1%D0%9E-2020%20-%20%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8%2017,%2018%20\(%D0%93%D0%86%D0%9E\)%20-%20svitdovkola.org.pdf](https://svitdovkola.org/files/uis5/%D0%94%D0%A1%D0%91%D0%A1%D0%9E-2020%20-%20%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8%2017,%2018%20(%D0%93%D0%86%D0%9E)%20-%20svitdovkola.org.pdf) (дата звернення: 15.06.2025)

3. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.06.2025)

4. Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти URL: (дата звернення: 15.06.2025)

5. Громадянська освіта : підруч. для 8 кл. закл. загал. серед. освіти / О. І. Пометун, Т. О. Ремех, Г. В. Серова. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2025. – 102 с. : іл. URL: <https://yakistosviti.com.ua/bazova-serednia-osvita/hromadianska-osvita/7-9-klasy/hromadianska-pidruchnyk-8#calameo> (дата звернення: 10.07.2025)

6. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf> (дата звернення: 15.06.2025)

7. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення: 15.06.2025)

8. Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/78704/ (дата звернення: 15.06.2025)